

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA,
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII LINGVISTICE**

**Preocupări de gramatică a limbii române contemporane la Școala clujeană
de lingvistică din perioada interbelică**

Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. emerit Gavril NEAMȚU

Doctorand:

Anamaria RADU

Cluj-Napoca

2013

Cuprins

Introducere

SECȚIUNEA I

1. Se poate vorbi despre o școală clujeană de lingvistică în perioada interbelică?	15
1.1. Contextualizarea conceptului de „școală”	15
1.2. Logica internă a cercetărilor mișcării clujene	18
2. Context istoric	23
2.1. Universitatea „Dacia Superioară”	23
2.2. Centrele universitare de la București și de la Iași	25
2.3. Muzeul Limbii Române	27
2.3.1. Perioada de formare a Muzeului Limbii Române	28
2.3.2. Obiectivele inițiale ale Muzeului	29
2.4. Muzeiști și colaboratori	32
2.5. Integrarea studiilor în context european	34
2.6. Obiectivele Muzeului Limbii Române	35
2.7. Unitatea Școlii clujene	37
2.8. „Dacoromania” – Buletinul Muzeului Limbii Române	38
2.8.1. Conținutul revistei „Dacoromania”	39
2.8.2. „Dacoromania” în perioada de la Freiburg	41
2.8.3. „Dacoromania” în perioada postbelică	43

3. Sextil Pușcariu	46
3.1. Sextil Pușcariu – neogramatic?	46
3.2. Sextil Pușcariu – precursor al integralismului	49
3.3. Sextil Pușcariu – precursor al sociolingvisticii	52
3.4. Sextil Pușcariu - <i>întemeietorul de școală lingvistică clujeană</i>	57
4. Nicolae Drăganu	61
4.1. „Iubitorul chestiunilor sintactice”	61
4.2. Precursor al <i>gramaticii clujene postbelice</i>	64
5. Inventar de probleme și prezentarea principalelor lucrări de gramatică	
5.1. Inventar al problemelor de gramatică	66
5.2. <i>Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor. Un capitol de sintaxă românească</i>	68
5.3. <i>Elemente de sintaxă a limbii române</i>	72
5.4. <i>Limba română</i>	77
SECȚIUNEA a II-a	
Preocupări de gramatică ale școlii clujene din perioada interbelică	80
1. Relația	82
1.1. Sintagma	82
1.1.1. Legătura sintactică	83
1.2. Cazul impersonalelor	86

1.3. O formă centralizată	88
1.4. Sintagma și propoziția	89
1.5. Relații sintactice – subordonarea și coordonarea	92
1.5.1. Relația de subordonare	92
1.5.2. Relația de coordonare	93
1.6. Raportul predicat – subiect	96
1.7. Acordul	101
2. Relația subiectului cu impersonale, cu interjecții sau cu gerunzii	104
2.1. Impersonalele	104
2.2. Interjecțiile	108
2.3. Verbe la gerunziu	111
3. Subiectul în alte cazuri decât nominativul	117
3.1. Structuri partitive	117
3.2. Fraze fără subiect	123
4. Problema structurilor ternare	126
4.1. Predicatul nominal	126
4.2. Nominative și acuzative duble – <i>predicativul</i>	131
4.3. Adjectiv cu prepoziție	134

5. Transformări	141
5.1. Unipersonal	141
5.2. Elipsa	145
6. Structuri cu genitiv/cu posesive	151
6.1. AL, A, AI, ALE	151
6.2. Prepoziții improprii cu caracter de substantiv	159
7. Categorii gramaticale	163
7.1. Categoria cazului	163
7.1.1. Substantive exclamative/ Non casus	163
7.1.2. Vocativul	170
7.2. Genul substantivelor	177
8. Morfemul <u>pe</u>	179
8.1. <u>Pre</u> al acuzativului - „instrument gramatical”	179
8.2. Echivocul – necesitatea întrebuintării lui <u>pre</u>	180
8.3. Morfemul <u>pe</u> la Nicolae Drăganu	182
8.4. <u>Pe</u> al acuzativului – flectiv/intraacuzativ	185
9. Limba română ca limbă străină	187
9.1. Metoda directă	187
9.2. <i>Metoda împăciuitoare între cea directă și cea gramaticală</i>	189
Concluzii	190
Bibliografie	196

Cuvinte cheie: școală de idei, școala clujeană de lingvistică, perioada interbelică, Muzeul Limbii Române, „Dacoromania”, Universitatea „Daciei Superioare”, Sextil Pușcariu, Nicolae Drăganu, probleme de morfosintaxă, limba română contemporană.

Rezumat

Prin cercetările întreprinse *Școala clujeană de lingvistică din perioada interbelică* a pregătit noi orientări și a prefigurat teorii fundamentale ale cercetătorilor succesori pe paliere diverse ale lingvisticii.

Cercetarea noastră își propune să ilustreze în ce măsură se poate vorbi despre existența unei *școli de lingvistică la Cluj în perioada interbelică* și în ce măsură se poate vorbi în acest cadru mai larg despre existența unei *școli de gramatică la Cluj în perioada interbelică*.

Vom încerca să redăm o imagine cât mai completă a vieții universitare clujene din perioada interbelică, pornind de la înființarea *Universității Daciei Superioare*, punând în lumină importanța *Muzeului Limbei Române* și a revistei „Dacoromania”, obiectivul principal fiind încadrarea gramaticii interbelice în peisajul în care s-a format, cu scopul de a dovedi că ideile lingviștilor din această perioadă au constituit punctul de pornire al unor noi teorii din perioada postbelică.

Ne concentrăm asupra sistemului dezvoltat de Sextil Pușcariu și de Nicolae Drăganu, urmărind ecourile pe care le-au avut contribuțiile în domeniul morfosintaxei în conturarea teoriilor propuse de gramaticienii succesori. Vom reliefa principalele contribuții ale lingviștilor din perioada interbelică în domeniul gramaticii, deoarece acestea nu au fost evidențiate suficient în literatura de specialitate.

Vom analiza în ce măsură se poate vorbi de o influență a cercetărilor întreprinse de către acești lingviști asupra sistemului gramatical dezvoltat în perioada postbelică la Cluj, dar și pe plan național, la București și la Iași.

Noutatea și relevanța temei propuse

Tema propusă prin intermediul proiectului *Preocupări de gramatică a limbii române contemporane la Școala clujeană de lingvistică în perioada interbelică* privește studiul aprofundat al concepției gramaticale îmbrățișate de Sextil Pușcariu¹ și Nicolae Drăganu², precum și a altor lingviști³ clujeni din perioada interbelică.

Studiul amănunțit al morfologiei și al sintaxei clujene va fi încadrat în contextul istoric și cultural, cu tot ceea ce implică acesta, pornind de la întemeierea *Universității Daciei Superioare*, privind îndeaproape activitatea *Muzeului Limbei Române*⁴.

Ne propunem să realizăm o monografie a *școlii clujene*, pentru a sublinia actualitatea și, totodată, modernitatea preocupărilor din perioada interbelică în domeniul morfosintaxei.

Noutatea acestui demers constă în realizarea unei monografii a gramaticii interbelice, iar aceasta va servi ca punct de plecare pentru o analiză ulterioară a influențelor pe care le-a avut asupra gramaticii clujene postbelice și nu numai.

Obiectivele cercetării

Principalele obiective sunt:

- Definirea conceptului de *școală de idei* și argumentarea faptului că la Cluj a existat o *școală de lingvistică în perioada interbelică*, în cadrul căreia au început să se contureze preocupări de gramatică;
- Prezentarea cadrului istoric și cultural din perioada interbelică. Această incursiune va urmări principalele aspecte ale vieții culturale, cu scopul de a surprinde informații relevante despre profesorii care s-au format în Universitatea Daciei Superioare, pornind de la înființarea *Universității Daciei Superioare*, a *Muzeului Limbei Române* și a revistei „Dacoromania”;
- Urmărirea principalelor coordonate dezvoltate în opera lui Pușcariu, ilustrând deschiderile pe care le-a favorizat lingvistul prin cercetările sale;

---

¹ Sextil Pușcariu, *Limba română, Cercetări și studii*, dar și studiile publicate în revista „Dacoromania”.

² Nicolae Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, 1945 și *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor*, 1943, alături de contribuțiile numeroase în „Dacoromania”.

³ Alexe Procopovici, Th. Capidan.

⁴ În special, ne vom opri asupra studiului „Buletinului Muzeului Limbei Române”.

- Analiza cercetărilor principalilor lingviști. Ne vom concentra asupra contribuțiilor în domeniul morfosintaxei.

Metode de cercetare

Metodele de cercetare pe care le vom folosi sunt:

- Studiul diacronic – atât pentru urmărirea cadrului istoric și cultural, în special în ce privește revista „Dacoromania” și evoluția ideilor școlii clujene interbelice, cât și pentru întocmirea monografiei în ansamblul ei.
- Studiul comparativ – urmărirea particularităților teoriilor/ideilor lui Nicolae Drăganu și Sextil Pușcariu, privite din perspectiva evoluției lor.

Structura tezei

Lucrarea este structurată în două secțiuni. *Secțiunea I, Capitolul 1, Se poate vorbi despre o școală clujeană de lingvistică în perioada interbelică?*, debutează cu circumscrierea conceptului de *școală de idei* și, în același timp, cu argumentarea faptului că la Cluj în perioada interbelică a existat o mișcare care poate fi numită *școală de lingvistică*.

Capitolul 2, *Context istoric*, alcătuit dintr-o serie de subcapitole, prezintă cadrul istoric și cultural, mai larg, din perioada interbelică, în care s-a (re)format Universitatea Daciei Superioare, pornind de la înființarea *Universității Daciei Superioare*, a *Muzeului Limbei Române* și a revistei „Dacoromania”. Vom ilustra principalele obiective ale *Muzeului Limbei Române* și ale revistei „Dacoromania”, oferind date relevante cu privire la activitatea muzeiștilor și a colaboratorilor muzeului.

Capitolul 3, *Sextil Pușcariu*, expune încercările criticilor de a încadra opera lui Sextil Pușcariu într-un curent lingvistic specific epocii lui. Vom prezenta pozițiile criticilor legate de încadrarea lui Pușcariu și vom sugera o altă variantă de încadrare, în baza cercetărilor întreprinse de lingvist.

Capitolul 4, *Nicolae Drăganu*, prezintă pe larg preocupările lui Drăganu, furnizând câteva date despre opera lui. Vom insista asupra contribuțiilor sale în domeniul morfosintaxei.

Capitolul 5, *Inventar de probleme și prezentări ale principalelor lucrări de gramatică*, conține un inventar al principalelor chestiuni de gramatică tratate de către

lingviștii din perioada interbelică (**5.1. Inventar de probleme**). Am introdus în lucrarea noastră prezentarea celor trei lucrări importante ce tratează probleme de gramatică: *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor. Un capitol de sintaxă românească* (1943), *Elemente de sintaxă a limbii române* (1945) și *Limba română* (1940).

Secțiunea a II-a, *Preocupări de gramatică ale școlii clujene*, constituie partea de noutate a acestei cercetări. Vom încerca să arătăm în ce măsură putem vorbi despre continuitatea teoriilor/ideilor lingviștilor din perioada interbelică în cadrul *gramaticii clujene postbelice*, însă nu exclusiv.

În Capitolul 1, *Relația*, vom pune în paralel conceptele *sintagmă* și *relație* pe care le folosește Nicolae Drăganu, cu aceleași concepte pe care își întemeiază D. D. Drașoveanu întregul sistem. Vom analiza diferența dintre conceptele de *sintagmă* și *grup sintactic*. De asemenea, vom prezenta care sunt tipurile de relații sintactice pe care le-au delimitat reprezentanții școlii interbelice și care sunt interpretările date de reprezentanții școlilor postbelice. Vom prezenta una dintre problemele controversate ale gramaticii: *raportul predicat-subiect*, pornind de la interpretarea interbelică și urmărind diversificările pe care le-a luat această interpretare în cadrul școlilor postbelice.

Capitolul 2, *Relația subiectului cu impersonale, cu interjecții sau cu gerunzii*, privește relația predicat–subiect în situații diferite, adică în ipostaze în care, fie predicatul nu este un verb la un mod predicativ, ci o interjecție sau un verb la gerunziu, fie este un verb considerat impersonal (**2.1. Impersonalele, 2.2. Interjecțiile; 2.3. Verbe la gerunziu**).

Capitolul 3, *Subiectul în alte cazuri decât nominativul*, prezintă câteva dintre cele mai controversate probleme în gramatica limbii române. Pornind de la premisa că un verb-predicat nu contractează în relație decât un substantiv (substitut) în nominativ, vom discuta în acest capitol atât excepțiile false (**3.1. Structuri partitive**), cât și așa-numitele excepții reale de la nominativul subiectului (**3.2. Fraza fără subiect**). În mod cu totul surprinzător, reprezentanții școlii interbelice au avut câteva idei remarcabile în ceea ce privește aceste probleme. Intuițiile lor sunt și în aceste cazuri foarte apropiate de soluțiile propuse de gramaticienii din perioada postbelică.

Capitolul 4, **Problema structurilor ternare**, este dedicat problemelor cu statut controversat, sintagmelor care aparent conțin mai mult de doi termeni. Având în vedere faptul că *sintagma* este întotdeauna binară, vom analiza ipostazele aparente ale dublei subordonări în cazul *predicativului nominal* (**4.1. Predicativului nominal**), a elementului predicativ suplimentar (**4.2. Nominative și acuzative duble – predicativul**) și a structurilor formate din adjectiv + prepoziție (**4.3. Adjectiv cu prepoziție**). Toate aceste probleme au fost cercetate de către gramaticienii din perioada interbelică, iar interpretările propuse în cazul acestor structuri constituie contribuții importante.

În Capitolul 5, **Transformări**, vom urmări structurile care au suferit *transformări* în contexte diferite, reliefând care sunt rezultatele acestor modificări de structuri. Ne vom concentra asupra trecerii verbelor de la *impersonal* la *(uni)personal* (**5.1. Unipersonal**). Ilustrând punctul de plecare identificat în studiile lui Pușcariu, vom urmări evoluția ideii dezvoltate în cadrul gramaticii clujene postbelice. O altă categorie de relații rezultate în urma unor transformări sunt cazurile de elipsă și glisare (**5.2. Elipsa**). Vom analiza elipsa gramaticală așa cum apare la Pușcariu, accentuând punctele comune cu cercetarea întreprinsă de D. D. Drașoveanu în ceea ce privește aceeași problemă.

Capitolul 6, **Structuri cu genitiv/cu posesive**, prezintă două dintre cele mai moderne și, probabil, cele mai valoroase contribuții ale lui Nicolae Drăganu. Considerăm că sunt cele mai importante, în special pentru *ecoul* pe care îl au. Ne referim la interpretarea pe care o dă Drăganu structurilor cu AL, A, AI, ALE (**6.1. AL, A, AI, ALE**) și structurilor cu locuțiuni prepoziționale/prepoziții specifice genitivului (**6.2. Prepoziții improprii cu caracter de substantiv**).

În Capitolul 7, **Categorii gramaticale**, tratăm structurile pe care Sextil Pușcariu le încadrează în categoria substantivelor exclamative (așa-numitul *non-casus*). Vom privi în paralel care este interpretarea pe care o dau alți gramaticieni români acestor construcții (**7.1. Substantive exclamative/ Non casus**). De asemenea, vom ilustra interpretarea dată de Alexe Procopovici substantivelor în cazul vocativ, ilustrând câteva aspecte de ordin morfosintactic pe care le evidențiază Mircea Zdrenghea, Carmen Vlad și D.D. Drașoveanu în legătură cu vocativul (**7.2. Vocativul**). O mică parte este dedicată genului substantivelor. Vom ilustra interpretarea lui Sextil Pușcariu în ceea ce privește această *categorie* gramaticală. (**7.3. Genul substantivelor**).

Penultimul capitol, Capitolul 8, **Morfemul pe**, este dedicat prezentării binecunoscutului concept de morfem *pe* al acuzativului. Vom realiza un studiu comparativ, urmărind diferențe și asemănări între interpretările pe care le dau Sextil Pușcariu și Nicolae Drăganu originii acestui morfem. Vom arăta care sunt ecourile introducerii acestui nou concept în interpretările gramaticienilor din perioada postbelică.

Capitolul 9, **Limba română ca limbă străină**, aduce în prim-plan o cercetare modernă a lingviștilor din perioada interbelică, și anume preocuparea acestora pentru limba română ca limbă străină. Un aspect surprinzător de modern îl reprezintă abordarea limbii române ca limbă străină sau ca limbă nematernă într-o manieră foarte apropiată de abordarea postbelică, abordare care reflectă înclinații clare spre metoda comunicativ-funcțională. Acest capitol ilustrează preocuparea muzeiștilor pentru predarea limbii române ca limbă străină, aspect ce reflectă faptul că cercetările acestor lingviști au acoperit toate problematicile pe care le presupune cercetarea completă și complexă a unei limbi.

Prin multitudinea problemelor discutate în domeniul morfosintaxei, evidențiind nu cantitatea studiilor scrise, ci ideile mici, dar cu efect pe termen lung, putem afirma cu certitudine că, în special, Nicolae Drăganu și Sextil Pușcariu au avut contribuții remarcabile în probleme de gramatică, intuițiile lor dovedindu-se viabile, de cele mai multe ori. Considerăm îndreptățită afirmația că la Cluj în perioada interbelică s-au conturat primele semne ale unui sistem gramatical. Putem vorbi despre existența unei (*cvasi*)școli de gramatică în cadrul mai larg al școlii de lingvistică.

Așa cum afirmă Dimitrie Macrea: „Lingviștii români de astăzi au posibilitatea să valorifice numeroase dintre sugestiile lor și să rezolve problemele rămase deschise în scrisul lor bogat, pe lângă rectificarea pe care o impune progresul științei în ceea ce privește faptele de care s-au folosit sau pe care le-au semnalat numai în trecut”⁵.

Pușcariu a fost conștient de caracterul vizionar al cercetărilor sale, dar și de evoluția pe care o va cunoaște știința: „Azi sântem conștienți că, de cele mai multe ori, explicările noastre nu pot fi decât provizorii și că vor trebui să fie înlocuite cu altele, cu fiecare pas pe care știința îl face înainte. De aceea, când totuși încercăm să dăm explicații, voim mai mult să arătăm posibilități de înțelegere, să deschidem discuții, decât să dăm soluțiuni, știind că ceea ce e

---

⁵ Dimitrie Macrea, 1959, pp. 363-364.

menit să rămână din lucrările noastre nu sânt explicările de amănunt, ci perfecționarea metodelor de investigație și materialul strâns cu grijă și redat cu fidelitatea unei fotografii.”⁶

Cu siguranță, unul dintre punctele forte ale Școlii clujene interbelice este acela de a deschide discuții, de a arăta noi posibilități. Reprezentanții școlii clujene nu au dat soluțiile finale, însă privite în detaliu, văzute prin prisma evoluției lor, ideile acestora au constituit germeii formării unor teorii bine conturate.

---

⁶ Sextil Pușcariu, 1926-1927, p.789.